

כי מציון פרשת ויקהל

מכון מניטו

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ידידיה ונגרובר, ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

משה המאחד

הוא באמת חטא, והעונש נורא, מפני שהוא עלול להביא את החוטא לאבדון.

אבל משה הוא גם מי שמציל את העם כשהוא שובר את הלוחות.⁴ את זאת אנו לומדים מהגמרא (מסכת שבת, פז, א) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, פֶּסֶל לָךְ שָׁנִי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים, וְכַתְּבֵתִי עַל הַלְּחַת אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחַת הַפְּרָאשִׁימִים אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ (שמות לד, א). אמר לו הקב"ה למשה: אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ – יִישר כוּחַךְ שֶׁשָׁבַרְתָּ. מלמד שהסכים הקב"ה על ששבר את הלוחות.⁵

המילים "אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ" נראות כמיותרות בפסוק, ומכאן שמשמעות הכתוב היא: "טוב ששיבַרְתָּ". אין הקב"ה יכול לשבור בעצמו את הלוחות, כי שבירת הלוחות פירושה ביטול התורה, והרי הוא אמת ותורתו אמת. אך הוא מצפה ממשה שיזום מהלך של 'השהיית' התורה לצורך הצלת העם.⁶ כאשר משה עושה זאת – הקב"ה מברך אותו.

דמות זו של משה, המציל את העם מחטא הנגזר מהתורה שהוא בעצמו מסר, מתגלית במלוא עוצמתה בתפילתו למען העם: "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין – מִתְּנִי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ" (שם לב, לב). ורש"י מבאר: "שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים".

אם כן, בעיני ישראל משה הוא גם איש התורה וגם איש התפילה. כאיש התורה הוא מביא את דבר ה' אל האדם, וכאיש התפילה הוא מביא את דבר האדם אל ה'. בהיותו איש אחדות ה', משה הוא גם 'המקהיל' אשר עָרַב לאחדותם של בני האדם.

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם" (שמות לה, א).

שתי דמויות מרכזיות בעם ישראל זכו לתואר 'מקהיל' – משה רבנו ושלמה המלך. משה רבנו: "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה", ושלמה המלך: "וַדְּבָרֵי קִהְלֹתָ בֶן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם".¹ משה רבנו הוא נציג החכמה העילאה – החכמה העליונה – ושלמה המלך הוא בעל החכמה התתאה – החכמה התחתונה.² בשני המקרים, הנס של אחדות הקהל הושג באמצעות הדיבור. על שלמה המלך נאמר: "וַדְּבָרֵי קִהְלֹתָ בֶן דָּוִד", ועל משה: "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה... וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם". כוח הדיבור הוא המחבר בין בני האדם.

וכך רש"י מפרש את הפסוק הפותח את הפרשה: "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה – למחרת יום הכיפורים כשירד מן ההר. והוא לשון 'הפעיל', שאינו אוסף אנשים בידיים, אלא הם נאספים על פי דיבורו". רש"י מדייק בתאריך האירוע: "למחרת יום הכיפורים", כלומר, למחרת י' בתשרי הראשון בהיסטוריה של עם ישראל, היום שבו קיבל משה את הלוחות השניים, אחרי החטא והכפרה.

זכור, התורה ניתנה ביום ו' בסיון. ארבעים יום לאחר מכן משה ירד מן ההר ובידו לוחות הברית הראשונים. בראותו את הפסל אשר נכפה על אהרון על ידי ה'עַרְב רב' שהצטרף לישראל ביציאת מצרים, משה שבר את הלוחות. כל זה התרחש ב"ז בתמוז. במשך ארבעים יום, עד א' באלול, משה ביקש רחמים על העם, כדי שהעונש על החטא יושהה. בתום ארבעים יום נוספים, ב"י בתשרי, משה קיבל את הלוחות הברית השניים. השתלשלות האירועים הללו, שהגיעה לשיאה ביום י' בתשרי, יום הכיפורים הראשון בהיסטוריה, מסבירה למה בסופו של דבר עם ישראל כולו התאחד סביב משה.

אכן, משה מופיע תחילה כמי שבזכותו ה' נתן את התורה לישראל.³ בשלב זה, משה הוא איש העילאיות המוחלטת. העם יודע שכאשר משה מדבר – ה' מדבר, ומכאן יראת הכבוד כלפיו. הוא איש החוק, האיש שמתוקף דברי התורה שהוא מוסר החטא

⁴ תורה תמימה, שמות, לד, א. וברש"י (שם): "אֲשֶׁר – אישור, שאישורו ושיבחו על שברתה".

⁵ אם עם ישראל היו מקבלים לידיהם (נוכח עגל הזהב!) את הלוחות הברית, עליהם כתוב: "לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל..." (שמות כ, ד) – הם היו מתחייבים כליה במקום. על ידי שבירת הלוחות, משה משהה את התורה, ומציל את העם (ה"ע).

¹ קהלת א, א. בתרגום השבעים ליוונית "קהלת" מתורגם Ekklesiastes, דהיינו "איש הקהל".

² קהלת – על שם שקיהל חכמות הרבה" (רש"י, שם).

³ וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, הִנֵּה אֲנִי בָא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֶנָן, בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם" (שמות יט, ט).

⁴ משה שובר את הלוחות לפני שהעם מקבל אותם, כדי שלא יתחייבו באיסורים הכתובים בהם ובעונש המתחייב מעבירה עליהם (מפי הרב אשכנזי).